

OPONENTSKÝ POSUDEK

Jméno disertanta:	Mgr. et Mgr. Jan Géryk
Téma práce:	Právo, pokrok a časový rozměr politiky
Rozsah práce:	242 stran odpovídajících 342 normostranám vlastního textu práce a dále seznam použité literatury, abstrakty v českém a anglickém jazyce.
Datum odevzdání práce:	19. června 2022

1. Aktuálnost (novost) tématu

V disertační práci se autor věnuje aktuálnímu tématu popisovanému v odborné literatuře jako společenské zrychlení. Práce reflektuje soudobé diskuse související s vnímáním temporality v různých společenských vědách; kromě sociologie, psychologie a filozofie autor navazuje i na díla současných právních filozofů a teoretiků práva (z českých autorů jsou to například Jiří Příbáň, Eduard Bárány, Martin Škop). Autor v práci argumentuje ve prospěch posílení veřejného prostoru ve společnosti, a naopak oslabení vnímání času jako pouhé střídání okamžiků, nikoliv jako času plynoucího určitým směrem. Takovýto přístup podle autora působí prosystémově jako „synchronizátor“ jednotlivých společenských subsystémů. Propojení několika závěrů týkajících se různých aspektů vnímání pozdně moderní společnosti považují za originální, stejně jako některé závěry týkající se práva a politiky, které vycházejí z analýzy fenoménu společenského zrychlení.

2. Náročnost tématu na teoretické znalosti, vstupní údaje a jejich zpracování a použité metody

Práci bych hodnotil jako víceoborovou, zasahující předmětem zkoumání a částečně i metodologií do filozofie, sociologie, psychologie a práva. S ohledem na to, že je práce obhajována v oboru teorie, filozofie a sociologie práva je samozřejmě tato víceoborovost spíše výhodou. Kladem práce je pak především to, že autor prokazuje velmi široký přehled a orientaci v různých společenských vědách. Na druhou stranu rozsah práce a množství různých témat otevíraných v jednotlivých kapitolách v kombinaci s výše uvedeným multioborovým přístupem a poměrně hlubokou analýzou s sebou nese i určitá negativa. K hlavním patří určitá fragmentovanost práce. Z mého pohledu totiž souvislosti mnoha dílčích zkoumaných fenoménů není vždy jednoduché nalézt. Důvodem může být i jistá stručnost při popisu teorií a koncepcí jiných autorů, z nichž autor vychází (vzhledem k jejich množství to ani jinak učinit nelze, jinak by se práce totiž značně rozšířila a byla by příliš deskriptivní). Zejména proto nemusí být pro čtenáře jednoduché porozumět všem koncepcím, z nichž autor vychází. Řešením z mého pohledu by namísto rozšíření popisných pasáží mohla být určitá redukce diskutovaných témat a užší zacílení práce (například pouze na problematiku temporality).

Z metodologického hlediska bych měl drobnou připomínku k úvodním kapitolám práce. Autor z mého pohledu příliš často reprodukuje teorie a přístupy jiných autorů, aniž by k nim zaujímal vlastní stanoviska. Na část teorií sice navazuje v závěrečných kapitolách práce, k části koncepcí je kritický, avšak tato kritika není většinou detailněji argumentována.

Domnívám se, že hodnocení a kritice koncepcí jiných autorů, na základě nichž byly dovozeny vlastní závěry, měla být věnována v práci větší pozornost.

Pokud jde o metodologii, autor v práci používá tradiční metody pro právní vědu, politologii a filozofii – zejména pojmovou a doktrinární analýzu. Dílčí připomínkou v tomto ohledu je zejména otázka aktuálnosti diskusí, na které autor navazuje. Vztah zákonodárství a exekutivy, který je v práci popisován s odkazem na práci z konce 90. let 20. století, nereflktuje novější práce z oblasti ústavní a politické teorie pracující pro popis současné společnosti s jinými pojmy, jako například s posilováním výkonné moci (tzv. *executive aggrandizement*).¹

Za velmi dobrý příklad při argumentech o vývoji společnosti považuji odkaz na empirické analýzy, například o desynchronizaci individuálních denních režimů na příkladu amerických amatérských hráčů bowlingu (str. 213). Tam, kde v disertační práci podobné empirické analýzy scházejí, je argumentace v některých případech z mého pohledu méně přesvědčivá. Příkladem může být autorem uváděný argument menší angažovanosti ve veřejných záležitostech vycházející rovněž z díla Roberta Putnama (popsaný v knize *Bowling Alone* z roku 2000). Podíváme-li se například na volební účast v amerických prezidentských volbách (která sice není čistým odrazem angažovanosti, nicméně s ohledem na organizaci volebních kampaní kandidátů zde určitou korelaci můžeme nalézt), zjistíme, že nejmenší účast byla právě v letech 1996 a 2000, tedy v době, kdy R. Putnam psal uvedenou knihu, a z poklesu účasti zřejmě dovozoval určitý dlouhodobý trend. V následujících volbách (zejména díky mobilizaci voličů B. Obamou v letech 2008 a 2012, D. Trumpem v roce 2016 a demokratickou stranou v roce 2020) se ukazuje spíše opačný trend. Samostatnou otázkou je pak relevance projevů některých fenoménů v umění a kultuře a možnost dovozovat z těchto příkladů obecnější společenské trendy.

3. Formální a systematické členění práce

Struktura práce odpovídá výše uvedenému komplexnějšímu zpracování tématu pokrývajícím různé obory zkoumání společenských problémů. Práce začíná představením pojmu úzkosti a jeho společenského základu, pokračuje popisem znaků pozdně moderní společnosti, koncepcemi společenského zrychlení, narativity a synchronizace společenských subsystémů až k problematice veřejného a „žitého“ prostoru. Zejména závěr celé práce vcelku dobře shrnuje dílčí závěry autora, který se v nich pokouší o určitou syntézu a vysvětlení souvislostí zkoumaných témat. Syntéza autorových závěrů by z mého pohledu mohla být ještě dotaženější, tak aby jasně vyplynula potřeba věnovat se velké šíři problémů současné společnosti.

4. Vyjádření k práci

Z pozice oponenta přikládám několik komentářů k práci, přičemž s ohledem na mé profesní zaměření se podrobněji v této části posudku budu vyjadřovat převážně k těm částem práce, které se dotýkají práva. Před dílčími připomínkami ale musím uvést, že z práce jako celku je patrný autorův vhled do řady společenskovedních teorií a víceborovost práce je pro čtenáře, minimálně s právním vzděláním, určitě obohacující, protože se zaměřuje na

---

¹ Z českých autorů viz např. Petrov, J.: The COVID-19 emergency in the age of executive aggrandizement: what role for legislative and judicial checks? *The Theory and Practice of Legislation*. roč. 8, č. 1-2, 2020, str. 71–92 (shrnující v úvodu aktuální diskuse o vztahu legislativy a exekutivy v době populistického vládnutí).

společenské jevy, kterým se právo primárně nevěnuje. To ale neznamená, že by nebyly důležité a že by neměly na právo samotné vliv – to autor ostatně sám dokládá zejména v šesté kapitole, rozvíjející některé závěry systémové teorie práva.

V páté kapitole považuji za mimořádně zajímavou poslední část věnovanou narativitě práva. I zde se však domnívám, že by tomuto tématu mohlo být věnováno ještě více pozornosti. Pokud autor zamýšlel posunout těžiště práce více k právu, předchozí části této kapitoly by pak měly tvořit spíše úvod k vlastní autorově analýze práva. Autor by se mohl například věnovat MacCormickem uváděnému rozdílu mezi normativní a narativní koherencí práva.² Toto rozlišování by mohlo lépe osvětlit souvislosti narativity práva s otázkami zjišťování skutkového stavu v soudním řízení (str. 138). Jako dílčí otázku kladu to, proč autor právo chápe jako systém norem a rozhodnutí (str. 137) – rozhodnutí jsou převážně výsledky aplikace právních norem prováděné veřejnou mocí, právo se ale uskutečňuje i dalším chováním adresátů, například v rámci soukromoprávního jednání – tyto formy realizace však autor do rámce práva neřadí. Narativ soudních rozhodnutí podle mého názoru nestanoví to, co je, resp. co se stalo, nýbrž co má být (na rozdíl od právních norem ale je ale subjekt individualizován a práva nebo povinnosti konkretizovány). I deklaratorní rozhodnutí má jistý prospektivní charakter daný autoritou orgánu, který rozhodl (např. pan Jan Novák má být od právní moci rozsudku vnímán jako otec dítěte, ovšem má být vnímán jako otec po celou dobu života dítěte, tedy i před právní mocí rozsudku). Zajímavá je myšlenka propojující interní zdroje narativity práva, jeho autopoietický charakter a zásadu zákazu odepření spravedlnosti (str. 140). Opět se ale domnívám, že by tento argument mohl být podrobněji vystavěn.

Šestá kapitola pojednává o právu z jiného úhlu pohledu, konkrétně v ní autor navazuje na závěry systémové teorie práva a všímá si zejména děl Niklase Luhmanna a Güntera Teubnera. V prvé řadě je poněkud škoda, že autor nereflktuje některá novější díla z této oblasti – např. monografii: R. Nobles, D. Schiff: *Observing Law through Systems Theory* (Hart Publishing, 2012), která obsahuje celou kapitolu o temporálních aspektech práva (*How Law Constructs Time*), ale i další díla. Jinak však lze hodnotit závěry autora jako dobře vyargumentované a stojící na fundovaných základech a na porozumění systémovým teoretikům. Na str. 152 autor rozebírá s odkazem na právního sociologa Chrise Thornhilla rozvoj ideje subjektivních práv v době přechodu od absolutismu ke konstitucionalismu. V souvislosti s tím připomínám, že přechod ke konstitucionalismu uvolnil značné rezervy politické autority, což možná přispělo k akceptaci limitování subjektivních práv ze strany veřejné moci ještě více než samotná konstrukce subjektivních práv (na tuto skutečnost poukazuje Ch. Thornhill v jiném svém textu).³ Na str. 160 autor tvrdí, že soudnictví využívající neurčitých standardů funguje i jako nástroj společenského zrychlení – tato teze by mohla být podpořena více argumenty anebo nějak podrobněji vysvětlena. Zajímavá a pro argumenty v sedmé kapitole je významná i teorie experimentálního rozhodování na str. 169. Autor na str. 175 hovoří o právním pluralismu a globálním právu – v této souvislosti by bylo vhodné vyjasnit, v jakém smyslu tyto pojmy chápe – domnívám se, že konsenzus na jejich významu v teoretickoprávní literatuře není.⁴ Naprosto souhlasím s autorovou analýzou regulace přispívající k synchronizaci akcelerujícího ekonomického subsystému s jinými společenskými systémy – příkladem může být i aktuálně zaváděná daň z mimořádných nebo

---

² MacCormick, N.: *Coherence in Legal Justification*. In: Peczenik, A., Lindahl, L., van Roermund, R. (eds.): *Theory of Legal Science*. Dordrecht: D. Reidel Publishing, 1984, str. 235–251.

³ Thornhill, Ch.: *Public Law and the Emergence of the Political*. In: Mac Amhlaigh, C., Michelon, C., Walker, N. (eds.): *After Public Law*. Oxford: Oxford University Press, 2013, str. 34.

⁴ Srov. např. Walker, N.: *Intimations of Global Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.

neočekávaných zisků (*windfall tax*). Závěr šesté kapitoly rozvádí myšlenky J. Habermase o potřebě rozvinutí „práva politiky“ silně interagujícího s „životním světem“, tedy práva, které reflektuje sociální realitu a které není pouze uzavřeno ve vlastní logice. Autor v uvedené tezi dále pracuje v sedmé kapitole, v níž autor argumentuje ve prospěch posílení veřejného prostoru.

Na závěr musím zdůraznit, že přes výše uvedené zčásti kritické připomínky považuji práci za velmi kvalitní a poučnou, obsahující řadu zajímavých informací, které autor originálním způsobem zpracovává a rozvíjí.

5. Kritéria hodnocení práce

Splnění cíle práce	Cílem práce bylo zkoumat projevy akcelerace pozdně moderní společnosti. V tomto ohledu práce přináší řadu zajímavých postřehů a v závěru se autor snaží o určitou syntézu.
Samostatnost při zpracování tématu včetně zhodnocení práce z hlediska plagiátorství	Závěry práce považuji jednoznačně za originální.
Logická stavba práce	Nad rámec toho, co jsem popsal v části o systematice práce, bych uvedl, že autor správně v úvodu přibližuje témata jednotlivých kapitol a v závěru poté shrnuje hlavní myšlenky. Při vědomí jisté volnosti, jak k široce pojatému tématu přistoupit, považuji strukturu práce a volbu témat jednotlivých kapitol za vhodnou.
Práce se zdroji (využití cizojazyčných zdrojů) včetně citací	Práce se opírá o velké množství zahraničních i tuzemských zdrojů. Je přirozené, že vzhledem k šíři tématu není možné v práci navazovat a kriticky hodnotit veškeré práce jiných autorů na podobná témata. Úroveň a četnost citací ale bezpochyby odpovídá standardům kladeným na disertační práce.
Hloubka provedené analýzy (ve vztahu k tématu)	Již bylo uvedeno výše, že hloubka analýzy je určitě dostatečná. Z práce je patrné, že autor detailně rozumí teoriím, na které navazuje, ačkoliv často nejde o triviální a snadno uchopitelné koncepce.
Úprava práce (text, grafy, tabulky)	K tomuto aspektu práce nemám připomínky.
Jazyková a stylistická úroveň	Práce je psaná čtivým jazykem, přestože autor přebírá a rozvíjí řadu koncepcí jiných autorů, v převážné většině jsou autorovy myšlenky

	<p>srozumitelně vyjádřeny, ačkoliv autorovy argumenty vycházejí z různých společenskovedních oborů a vyžadují tak od čtenáře dílčí znalosti.</p> <p>Práce přes svůj velký rozsah obsahuje jen minimum chyb, z pozice oponenta upozorňuji na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - chybějící oddělení vedlejších vět na str. 24 a 176, - poněkud nelogické odlišení pojmu úzkosti od „úzkosti a strachu“ na str. 32, - „vzchází“ namísto „vychází“ na str. 128, - chybu ve jménu Chrise Thornhilla na str. 152.
--	--

6. Připomínky a otázky k zodpovězení při obhajobě

Doporučení/nedoporučení práce k obhajobě	Autor v práci prokazuje schopnost a připravenost k samostatné činnosti v oblasti výzkumu. Z toho důvodu práci doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertační práce.
--	--

Otázky:

- 1) Fared Zakaria v knize *The Post-American World and the Rise of the Rest* ukazuje, jak nadnárodní korporace využívají 24-hodinovou pracovní dobu (jeden projekt putuje po skončení pracovní doby do jiné pobočky v jiném časovém pásmu a tam pokračuje, poté se přesouvá do další pobočky atd.). Něco podobného člověk může pozorovat v současné době, pokud si nechá velkou mezinárodní přepravní společností zaslat z ciziny zboží. Právo působí jednoznačně jako decelerátor (zpomalovač) těchto procesů v ekonomickém systému. Jak ale hodnotit excesivní brzdy tomuto ekonomickému vývoji, které občas politická rozhodnutí promítnutá do právní regulace přinášejí? Jako příklad lze uvést zákaz nedělního prodeje zboží v některých státech (u nás zákaz prodeje zboží v maloobchodě v určitých státních svátcích – k němu viz např. nedávné rozhodnutí NSS sp. zn. 7 As 229/2020-32 ze dne 24. 8. 2022).
- 2) Autor na str. 175 odkazuje na závěry systémové teorie práva o tom, že v současném právu dominuje sebeorganizační proces, a naopak absentuje legitimizace norem skrze řetězce vedoucí k nějaké původní normě základní. Jak ale vysvětlit téměř synchronně vzrůstající význam určitých základních principů a hodnot napříč právními systémy (včetně těch nestátních)? Nejedná se v případě fundamentu práva vycházejícího z tradic moderních demokratických právních států o určitý prvek, který nakonec působí nejen jako zdroj legitimizace, ale také proti tvrzené fragmentaci jednak práva, a dále i sociálních subsystémů?

V Praze dne 1. září 2022

Pavel Ondřejek
katedra teorie práva a právních učení
oponent